

İnsan Hakları Kentlerine Doğru

Özgür Arun

Doç. Dr., Baş Editör, Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi

Adres: Gerontoloji Bölümü, Akdeniz Üniversitesi, Kampüs, Antalya

E-Posta: arun@akdeniz.edu.tr

Doi: 10.24876/senex.2021.35

Künye: Arun, Ö. (2021). İnsan Hakları Kentlerine Doğru. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 1-3.

0000-0002-6232-0785

Küresel düzeyde çarpıcı bir dönüşüm yaşanıyor. Son çeyrek yüzyıl içinde merkezi hükümetler yetkilerini yerele devretmeye başladılar. Eşitsizliklerle etkin mücadele etmek üzere yerele yetki devri ulus devletlerin dönüşümü anlamına geliyor. Bir yanıla anlamlı görünen merkezden yerele yetki devri iki çarpıcı etki de yaratıyor. İlki hizmetlerin parçalanması. Önceleri merkezi hükümetlerce sunulan hizmetler yerele yetki devriyle birlikte parçalanmaya başladı. Yerelde güçlü olan yönetimler çeşitlenen ihtiyaç ve beklentilere yanıt verirken, insan kaynağı, fiziksel altyapı, kurumsallaşma, sürdürülebilirlik gibi başlıklarda yetersiz olanlar tökezliyor. Yerel yönetimlerin kapasiteleri arasındaki dengesizlik nedeniyle hizmetler parçalanıyor, parçalanmış hizmetler bölgeler arasında eşitsizliğin yeni biçimlerini tetikliyor. Eşitsizliklerle etkin mücadele etmek üzere geliştirilen strateji aslında yeni eşitsizlikler yaratıyor!

Türkiye’de küresel düzeyde yaşanan dönüşüme kayıtsız kalmadı. Yerel yönetimler yasası 2005 ve 2012 yıllarında olmak üzere iki defa büyük çaplı değişti. Bu değişimle birlikte merkezi hükümetler, incinebilir kesimler arasında sayılan kadın, çocuk, yaşlı ve engellilere ilişkin hizmetlerde yerel yönetimleri sorumlu ve yetkili kıldı. Amaç yereldeki eşitsizliklerle etkin mücadele

etmekti. Ne var ki, küresel düzeyde yaşanan olumsuz etkilerden ilki, hizmetlerin parçalanması, Türkiye’de de yaşanmaya başladı. Güçlü olan yerel yönetimler sayılan incinebilir kesimlere hizmet sunmayı başarırken, yetersizlik içindekiler başarısız oldular. Bu gruptakiler özellikle kadın ve çocuklara yönelik hizmetleri üstlenmekte oldukça isteksizler. Zira kadın ve çocuk meseleleri çok katmanlı sorunların ve çok paydaşlı aktörlerin olduğu iki alan olarak değerlendiriliyor. Çelimsiz yerel yönetimler bilhassa bu iki alanda yetki ve sorumluluk almaktan kaçınıyorlar. Hizmetlerin parçalanması yeni eşitsizlikler yaratmanın yanında, hükümetlerin iktidarda kalma olasılığını da etkiliyor. Yereldeki gücünü ve etkin çalışmasını genel seçimlerde oya tahvil eden parti(ler) iktidardaki gücünü pekiştirdiği gibi meşru bir yönetim olma iddiasını da kuvvetlendiriyordu.

Yerele yetki devri tam da böyle bir noktada Türkiye gibi ülkelerde siyasi etkileri de tetikleyen sonuçlar üretiyor. Yerele yetki devrinin iki çarpıcı etkisinden birisi hizmetlerin parçalanması iken, diğeri, bölünme, parçalanma travmasını tetikliyor olması. Bilhassa etnisite ve inanç açısından heterojen toplumlarda yerel yönetimlerin güçleniyor olması siyasi açıdan parçalanma, bölünme endişelerini de perçinliyor.

Merkezden yerele yetki devri ile eşitsizlikleri törpülemeyi başarmış ülkeler bir elin parmakları kadar. Şili, Endonezya, Meksika, Brezilya, Güney Afrika tıpkı Türkiye gibi bu küresel stratejiyi uygulamaya çalışan, ancak (henüz) başarılı olamayan ülkeler (Arun & Holdsworth, 2020). Hizmetlerin parçalanması sonucunda görünür olan eşitsizliklerle başa çıkmak üzere birtakım stratejiler geliştiriliyor. Kentlerde yoğunlaşan nüfusun yaşadığı sorunların kaynağının kent olduğu varsayımına dayanan bu stratejiler, "çocuk dostu", "kadın dostu" "engelli dostu" "yaşlı dostu" "göçmen dostu" gibi kavramsallaştırmalarla kentteki sorunlara müdahale etmeye çalışıyorlar. Ne var ki hiçbiri eşitsizliklerin törpülenmesinde kapsayıcı çareler sunamıyor. Zira sorunun kaynağı kent değil!

Kalkınma sürecinde Türkiye'ye benzer stratejileri uygulayan günümüz toplumlarının temel meselesi zenginleşmeden hızla yaşlanmaları. Hızla yaşlanma sürecinde zenginleşme çabası sosyal yaşamda, iktisadi yapı ve çevre üzerinde baskı oluşturuyor, yıkıcı etkiler yaratıyor. Mevcut yıkıcı kalınma stratejileriyle toplumsal yaşlanmayı bir sorun haline dönüştüren ülkelerin çözüm stratejisi homojenleştirilmiş, tekil bir kimliğe dost kentler yaratmak olmamalı. Zira tüm bu stratejiler yaşam seyrinden bihaber, özneleri kurbanlaştıran bir paradigmaya dayanıyor.

"Yoksulluktan kurtulamadığı için yoksulları, ezildiği için ezilenleri suçlamak; bu nedenle örneğin okuryazar olmayan yaşlı dul kadınların, entegre olamadığı iddia edilen etnik azınlıkların, anormal ve uyumsuz olarak değerlendirilen LGBTİ+ ile mevsimlik işlerde çalışan sınıf altı kesimlerin ve prekaryanın başarısız yaşlandığı varsayımıyla hizmet ve politika geliştirmek..." (Arun, 2021, 75), eşitsizliklerin törpülenmesine elvermez. Böylesi bir paradigmayla süslenen yaşlı dostu, engelli dostu, göçmen dostu, çocuk dostu, LGBTİ+ ya da kadın dostu kentler

yaratmaya çalışmak günümüzde kent ve çevresinde anlamlı bir toplumsal yaşam oluşturmaya katkı sunamayacak (Arun, 2021). O halde "bir kent nasıl insan hakları kenti olur?" sorusu üzerine düşünmek etkin bir çözüm için anlamlı bir pratik olur. Hak temelli bir anlayışla hizmetleri sunmak, Türkiye'de ihtiyaç temelli hizmet sunmaya devam eden merkezi hükümetlerin ve yerel yönetimlerin sahiplenmesi gereken paradigma olmalı.

Covid-19 salgını, sel baskınları, orman yangınları gibi Türkiye'nin yaşadığı afet ve krizler, yıkıcı kalkınmanın etkilerini görünür kılıyor, ihtiyaç temelli hizmet paradigmasının sonuna işaret ediyor. Tam da burada geçen sayımızdaki dileklerimi yeniden paylaşmalıyım: "Umuyorum ki kısa bir süre içinde akademinin ürettiği nitelikli bilgiden yararlanarak hem merkezi hükümetler hem yerel yönetimler hak temelli hizmetin nasıl sunulabileceğine ilişkin kapasite geliştirebilir, donanım kazanabilirler. Dilerim sivil toplum kuvvetli yatay dayanışma ağları kurarken, insan haklarını odağına alarak kapsayıcı bir perspektif geliştirebilir."

Bu dileklerle Senex Yaşlılık Çalışmaları Dergisi 2021 yılında yılda iki sayı çıkarmak üzere kollarını sıvadı. Senex dergi beşinci sayısında dört orijinal makaleye yer veriyor. Farklı disiplinlerin gözünden yaşlanma dinamiklerini tartışan yazılarıyla yaşlılık döneminin ve yaşlıların çeşitliliğine işaret ediyor. Çocuk kitabı değerlendirmeleri bölümümüzde yaşlanmanın nasıl bir macera olabileceği tartışılıyor. Bu haliyle Senex derginin 2021 yılı yaz sayısına katkı veren araştırmacılara; yazıları değerlendiren, güçlendiren eleştirilerini esirgemeyen hakemlerimize ve çalışkan ekibimize minnettarım. Geleceğin kentlerinin insan hakları kentleri olması dileğiyle...

Kaynaklar

Arun Ö., & Holdsworth J.K, (2020). Integrated social and health care services among societies in transition: Insights from Turkey. *Journal of Aging Studies*, 53, pp. 1-7.

Arun Ö., (2021). "Yaşlanma Göstergeleri." İçinde, Günlük-Şenesen, G., Arun, Ö., Aykara, A., Sunata, U., Thibert, A.A., Yücel, Y., (2021). İnsan Hakları Kentleri Göstergeleri Raoul Wallenberg Institute